

Sv. Tomaž Akvinski

TEOLOŠKA SUMA

PRVI DEL

5. VPRAŠANJE

O DOBREM NA SPLOŠNO

Preidimo sedaj k vprašanju o dobrem, in sicer najprej o dobrem na splošno, potem pa o dobroti Boga (q. 6).

Glede dobrote na splošno se zastavlja šest vprašanj:

1. ali sta dobro in bitje stvarno vzeto eno in isto;
2. če predpostavljamo, da se razlikujeta le razumsko, kaj je razumsko prvotnejše, dobro ali bitje;
3. če predpostavljamo, da je bitje prvotnejše, ali to pomeni, da je sleherno bitje dobro;
4. iz katerega vzroka izhaja pojem dobrega;
5. ali pojem dobrega temelji na načinu, vrsti in redu;
6. kako se deli dobro na pošteno, koristno in všečno.

1. ČLEN

Ali se dobro stvarno razlikuje od bitja?

(*In Sent.*, lib. I, dist. i, expos. text., ult.; dist. viii, q. 1, a. 3; dist. xix, q. 5, a. 1, ad 3; *De ver.*, q. 1, a. 1; q. 21, a. 1, a. 2 et 5; *De pot.*, q. 9, a. 7, ad 6)

ZDI SE, da se dobro stvarno razlikuje od bitja, saj:

1. Boecij pravi (*De hebdom.*)¹, da opaza »v stvaréh, da je eno to, da so dobre, drugo pa, da sploh so«. Torej se dobro in bitje stvarno razlikujeta.

2. Nič ne oblikuje sebe kot lik. Toda dobro je likovno določilo bitja, kakor je zapisano v delu *De Causis* (§ 19)². Torej se dobro stvarno razlikuje od bitja.

¹ PL 64, 1312.

² BA 181.

3. Dobro je lahko večje ali manjše. Bit pa ne more biti večja ali manjša. Zato se dobro stvarno razlikuje od bitja.

TODA PROTI temu pravi sv. Avguštin v delu *De doctrina christiana* (I, 32)³, da »kolikor smo, smo dobri«.

ODGOVARJAM, da sta dobro in bitje stvarno vzeto eno in isto ter se razlikujeta le razumsko. Utemeljitev je sledeča. Nekaj jen dobro, ker je lahko predmet težnje: zato Aristotel pravi (*Et. nich.* I, 1)⁴, da je dobro to, *k čemer vse teži*. Očitno je namreč, da je nekaj lahko predmet težnje, kolikor je popolno: vse namreč teži k lastni izpopolnitvi. Toliko pa je nekaj popolno, kolikor je v deju:⁵ očitno je torej, da je nekaj toliko dobro, kolikor je bitje: bit je namreč dejanskost sleherne stvari, kakor je bilo že dokazano (q. 3, a. 4; q. 4, a. 1, ad 3). Razvidno je torej, da sta dobro in bitje stvarno vzeto eno in isto: vendar dobro izraža, da je to ena in ista stvar lahko predmet težnje, česar bitje ne izraža.

GLEDE PRVEGA ugovora je treba reči, da čeprav sta dobro in bitje stvarno ista in se razlikujeta le razumsko, ni mogoče na isti način reči, da je nekaj *bitje v pravem pomenu* in *dobro v pravem pomenu*.⁶ Bitje se namreč izreka v lastnem pomenu o tem, kar je v deju;⁷ deju pa je lastno, da ima razmerje do možnosti; pravimo, da je nekaj bitje v pravem pomenu, po tem, po čemer se prvotno razlikuje od tega, kar je zgolj v možnosti. To je namreč podstatna bit sleherne reči. V moči naknadnih dejev pa pravimo, da je nekaj bitje le v drugotnem pomenu, kakor biti bel pomeni biti le v drugotnem pomenu, saj biti bel ne odpravi po sebi biti v možnosti, ker se dodaja k predobstoječi stvari v deju. Dobro pa pomeni to, kar ima značaj popolnosti, ker je lahko predmet težnje: zato pa se nanaša na to, kar je zadnje. Zato pa je dobro v pravem pomenu to, kar doseže zadnjo popolnost. Stvar namreč, ki ni dosegla njej lastne zadnje popolnosti, čeprav ima določeno popolnost, ker je v deju, nima popolnosti v pravem pomenu in niti dobrote v pravem pomenu, pač pa le v drugotnem pomenu. – Tako torej po prvi biti, ki je podstatna, pravimo, da je nekaj bitje v pravem pomenu, dobro pa le v drugotnem, tj. kolikor je bitje: po zadnjem deju pa pravimo, da je nekaj bitje le v drugotnem pomenu, dobro pa v pravem. Zato torej, ko pravi Boecij, da »je v stvarih eno to, da so dobre, drugo pa, da sploh so«, se to nanaša na dobro in na bit v *pravem pomenu*: saj po prvem deju je nekaj bitje v pravem pomenu, po zadnjem pa je nekaj dobro v pravem pomenu. Kljub temu pa je po prvem deju dobro v drugotnem pomenu in po zadnjem deju bitje v drugotnem pomenu.

³ PL 34, 32.

⁴ Bk 1094 a 3.

⁵ Prim. zg. op. k q. 4, a. 1, c.

⁶ Tukaj sv. Tomaž razlikuje med pravim pomenom nečesa (simpliciter) in drugotnim pomenom (secundum quid). Gre za razlikovanje, ki je vseprisotno v Tomaževem opusu in je prevzeto iz Aristotela (prim. *Et. nich.*, III, 1, Bk 1110 b 1 sl.). Gre za pojmovanje, po katerem ima ena in ista stvar(nost) različne vidike in je ključna za celotno Aristotelovo filozofijo. Zlasti aristotelško razlikovanje med podstatjo in njenimi pritiskami (ali vidiki) je v ozadju tega pojmovanja.

⁷ To ne pomeni, kar bi rad Gilson bral v tem odlomku, da »biti in biti dej sta ena in ista stvar« (prim. É. Gilson, *Uvod v krščansko filozofijo*, n. d., str. 151, 153; prim. zg. op. k q. 4, a. 1, ad 3), saj tu sv. Tomaž pravi le, da je bitje v lastnem pomenu (*proprie*) to, kar je v deju, v drugotnem pomenu pa je bitje tudi bitje v možnosti. To pa ne pomeni, da bitje v možnosti ni bitje ali da je nekakšno pomanjkanje bitja ali »pomanjkljiv način bitja«, kot to trdi Gilson (prav tam, str. 152). Res je sicer, da je ontološko prvoten, odličnejši, popolnejši, in v tem smislu pravi pomen bitja dejanskost, saj je možnost usmerjena k svojemu udejanjenju, jo ima za svoj cilj. Vendar to ne pomeni, da nima možnostna bit svoje samostojnosti glede na dejansko, v smislu, ki ga določa tomistični nauk o stvarni razliki med (dejansko) bitjo in bistvom (tj. možnostjo). Kako bi se lahko bit in bistvo stvarno razlikovala, če bi slednje bilo le pomanjkljiva oblika prve? Rešitev problema je na dveh ravneh. Najprej je treba razumeti skupaj z Janezom od sv. Tomaža, da je sicer res, da bistvo ne more obstajati brez biti (ker bi ga sicer ne bilo, kot poudarjata Gilson in Suárez) in da morata torej bistvo in bit vedno nastopati hkrati, a to ne pomeni, da ni med njima razmerja, ki ju stvarno razlikuje kot podlago (tj. bistvo) in tisto, kar se nanaša na podlago (tj. bit – prim. njegov *Cursus theologiae*, q. 3, disp. 4, a. 3; P. Di Vona, *Studi della scolastica della Controriforma*, La Nuova Italia, Firenze 1968, str. 200; I. Kerže, *Mahničeva estetika in literarna kritika*, Goriška Mohorjeva družba, Gorica 2019, str. 45). Poleg tega je treba imeti tudi pred očmi, da se bistva stvari nahajajo v različnih okvirih biti (v Božjem umu pred stvarjenjem, v ustvarjenih stvarih samih po stvarjenju in v naših umih, ko jih spoznamo), ne da bi se ta bistva po svoji vsebini razlikovala glede na dani okvir. Tudi v tem smislu je bistvo v Božjem umu pred stvarjenjem stvarno različno od ustvarjene biti, ki jo prejme ob stvarjenju (prim. I. Kerže, prav tam, str. 32).

GLEDE DRUGEGA ugovora je treba reči, da je dobro naknadno likovno določilo bitja, v kolikor je mišljeno v pravem pomenu, kot zadnji dej.

Podobno je treba reči GLEDE TRETJEGA ugovora, da je dobro večje ali manjše glede na naknadni dej; kakor denimo pri modrosti ali kreposti.